

Sociální práce v historickém kontextu

2. Světová válka 1939 – 1945 domácí a zahraniční odboj

Jan Dočkal

Předehra a první roky války

- **15. březen 1939** obsazení zbytku Československa
Protektorát Čechy a Morava, samostatný Slovenský Štát
  - **7. 4. 1939** Itálie zahájila okupaci Albánie
  - **28. 4. 1939** Německo vypovědělo smlouvu o neútočení s Polskem
  - **22. 5.1939** Itálie podepsala s Německem pakt o vzájemné pomoci
v případě války s třetí mocností
  - **23. 8. 1939** Německo a Sovětský svaz podepsaly pakt o neútočení
s tajným protokolem o dělení Polska a sférách vlivu
-
- **1.9.1939** Německo napadlo Polsko
  - **3.9.1939** Velká Británie a Francie vypověděly válku Německu
  - **17.9.1939** Zábor polského území Rudou armádou
  - **15.-17. 6.1940** Sovětská armáda okupovala Estonsko, Litvu a
Lotyšsko
  - **22. června 1940** Kapitulace Francie
  - **srpen - říjen 1940** letecká bitva o Británii
  - **22.6.1941** Německo napadlo Sovětský svaz
  - **7.12.1941** Japonsko přepadlo válečnou základnu USA Pearl Harbor
  - **8.12. 1941** vyhlásilo Spojeným státům válku

Pakt Molotov-Ribbentrop

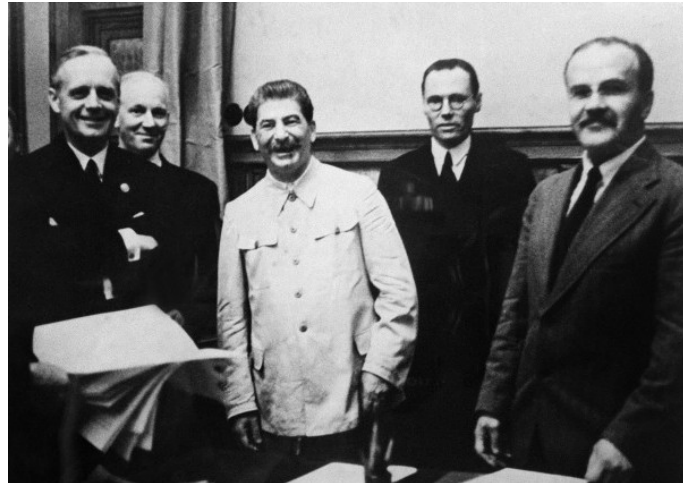
23. 8. 1939

für die
deutsche Reichsregierung.

W. Ribbentrop

für die Wehrmacht
des Reiches.

L. Molotov

Map 1 – Planned division of Central Europe according to the Molotov-Ribbentrop Pact

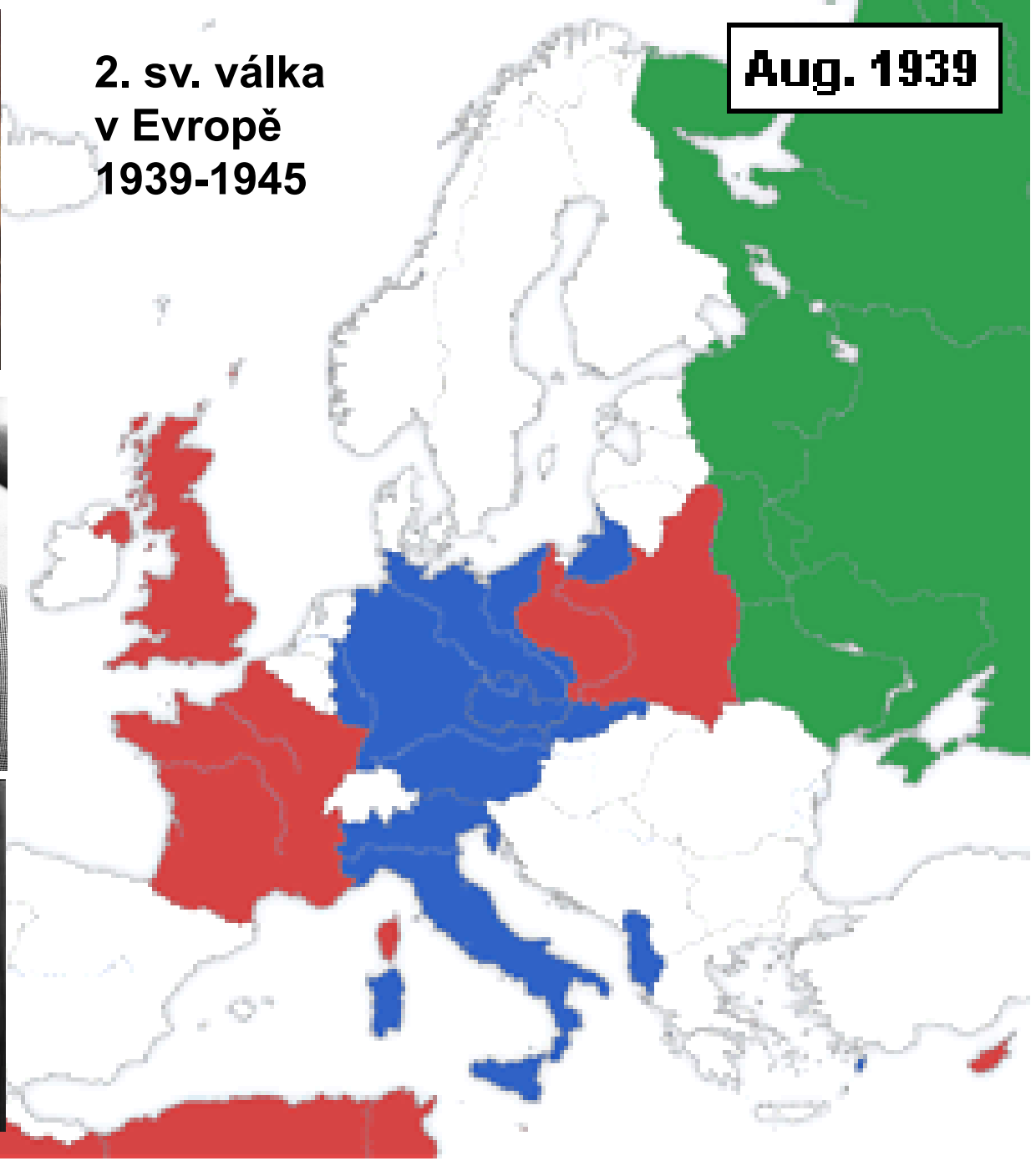
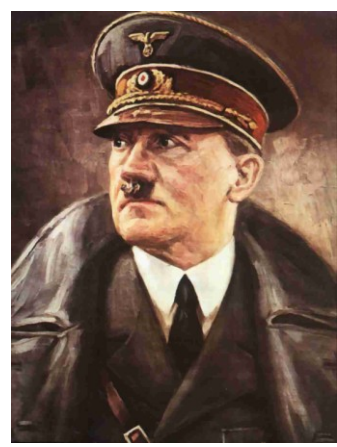
- National borders as of 1938
- - - Soviet republic borders as of 1938
- Planned borders
- Soviet Union
- Germany
- Soviet sphere of influence
- German sphere of influence
- Other countries and territories

Map 2 – Actual territorial changes 1939-1940

- National borders as of 1940
- - - Soviet republic borders as of 1940
- National borders as of 1938

Aug. 1939

**2. sv. válka
v Evropě
1939-1945**

Zahraniční odboj

Političtí představitelé

Většina politiků v čele s Benešem emigrovala na západ, kde byla nejdříve v Paříži, později v Londýně vytvořena exilová vláda. Problémy s jejím uznáním. (Nejdříve pouze Československý národní výbor - uznán Francií 17.11.1939 Anglií 20.12.1939) Po usilovném jednání byla Prozatímní Československá vláda uznána Velkou Británií 21.7.1940

Představitelé KSČ v čele s Gottwaldem odešli do Moskvy. Do odboje se zapojili a navázali styk s Londýnskou vládou až po vstupu SSSR do války v roce 1941

Zahraniční odboj

Vojenské jednotky

Většina vojáků emigrovala do Francie a po její porážce v roce 1940 se podařilo zajistit přelet a přeplavení čs.jednotek do Velké Británie, kde byly vytvořeny československé vojenské jednotky, především letecké, které se zúčastnily „Bitvy o Británii“. Pěší a motorizované jednotky bojovaly hlavně na Středním Východě

Část československých vojáků zůstala v Polsku, po jeho porážce se dostala do sovětských internačních táborů. Po vstupu SSSR do války a zejména po jednání Beneše se Stalinem v roce 1943 byla vytvořena samostatná československá jednotka (nejdříve pouze prapor), která se cvičila v Buzuluku. Jednotka byla sestavena z českých a slovenských exulantů, kteří se dostali do Sovětského svazu a posléze také z Čechů a Slováků žijících na sovětském území (volyňští Češi, a další). Jednotka se postupně rozšiřovala až do podoby armádního sboru.

Velitelem jednotky byl Ludvík Svoboda československý důstojník, bývalý ruský legionář.

Domáci odboj

Také domáci odboj se vyvíjel v závislosti na průběhu války. Hned po 15.březnu se začínají vytvářet odbojové skupiny. Vojáci – Balabán, Mašín, Morávek – „Tři králové“

Pplk.
Josef
Balabán

št.kapitán
Václav
Morávek

Pplk.
Josef
Mašín

Sokolové, skauti a další občané

Komunisté vyčkávají

ÚVOD (Ústřední vedení odboje domácího), Obrana národa, Věrní zůstaneme!

Spojení se zahraničním odbojem napojeným na E.Beneše, po roce 1941 také na Moskevské vedení (Gottwald, Slánský, Šverma).

17. listopad 1939

28.říjen – rozeznání manifestace na Václavském náměstí, byl zastřelen učeň Václav Sedláček, postřelen student Jan Opletal - zemřel 11.list.

Jeho pohřbu 15.listopadu se zúčastnily tisíce

občanů, zejména studentů. 17.listopadu následovala brutální německá odvěta. Hned v noci na 18. listopad bylo 1200 vysokoškoláků zatčeno, 9 studentských představitelů bylo zastřeleno, ostatní byli posláni do koncentračního tábora, kde jich mnoho zahynulo.

České vysoké školy byly zavřeny, na 3 roky, pak

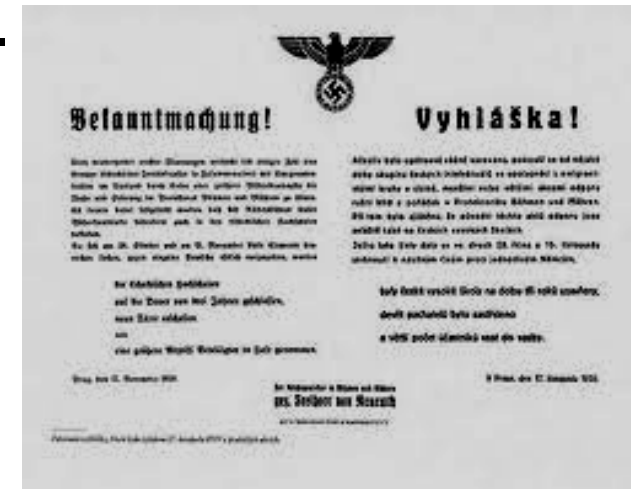
do konce války.

Adolf Hitler se k událostem vyjádřil:

„ 15. března byl můj velký omyl. Lituji, že jsme s Čechy nenaložili jako s Poláky.

Události 28. října a 15. listopadu ukazují,

že Češi nezasluhují jiný osud..Nařizuji: Zastavení českých vysokých škol na tři roky. Jakékoliv demonstrace dát ihned potlačit... Nebudu se ostýchat do ulic postavit třeba i děla. Do každého hloučku se bude střílet kulomety. Bude-li ještě nějaká demonstrace, srovnám Prahu se zemí..."

Heydrichiáda

VYHLÁŠKA.

1. Dne 27. května 1942 byl v Praze spáchán atentát na Zastupujícího říšského protektora SS-Obergruppenführera Heydricha. Na dopadení pachatelů se vypisuje odměna 10 milionů korun. Kdo pachatele přechovává, anebo jim poskytuje pomoc, anebo má vědomost o jejich osobě, anebo o jejich pobytu a neoznámí to, bude zastřelen s celou svou rodinou.
2. Nad okresem Oberlandratu v Praze se vyhláší oznámením této zprávy v rozhlase civilní výjimečný stav.

Nařizují tato opatření:

- a) Zákaz vycházeti z domů pro veškeré civilní obyvatelstvo od 27. května 21. hodiny až do 28. května 6. hodiny;
- b) na tutéž dobu se uzavírají veškeré hostince, biografy, divadla, veřejné zábavní podniky a zastavuje se veškerá veřejná doprava;
- c) kdo se přes tento zákaz v uvedené době objeví na ulici, bude zastřelen, nezástane-li stát na první výzvu;
- d) další opatření jsou vyhrazena a v případě potřeby budou oznámena rozhlase.

Vyšší vedoucí SS a policie
u Říšského protektora v Čechách a na Moravě

Podepsán K. H. Frank.

Po vstupu SSSR do války domácí odboj zesílil – přidali se komunisté. V září 1941 Hitler jmenoval novým říšským protektora Reinharda Hendricha. Ten se v Hitlerových intencích snažil využít vznikající situace k ovládnutí českého prostoru.

Po svém příchodu na Pražský hrad vyhlásil výjimečný stav a stanné právo, v němž se bezohledně popravovalo podle rozsudků tzv. stanných soudů. Celkem jim padlo za oběť úředně 437 odbojářů, ve skutečnosti více. Jména byla oznamována na zlověstných červených vyhláškách, které byly vylepovány na nárožích, aby Čechy děsily.

Heydrich sáhl také k sociální demagogii, nechal zvýšit přídělky potravin a bot, přijímal delegace dělníků a rolníků apod. Nechal odsoudit a popravit předsedu protektorátní vlády generála Eliáše. Podílel se na dalším rozpracování strategie tzv. „konečného řešení“ českého národního osudu, formulované a Hitlerem schválené již v září 1940. Znamenalo to likvidaci Čechů jako národa, i aktuální taktika při ovládnutí českého odporu a při vytěžování válečně ekonomického potenciálu českých zemí.

Celkově měli být Češi zařazeni do čtyř skupin podle rasového a politického kritéria:

- První skupina byla „*rasově dobrá a dobře smýšlející*“, zahrnující asi jednu třetinu Čechů, té se mělo dostat jakéhosi „*dobrodiní germanizace*“.
- Drahá skupina (rovněž asi jedna třetina), „*rasou i smýšlením špatná*“, byla určena pro odsunutí na východ.
- Třetí skupinu tvořili „*dobře smýšlející, ale rasově špatní*“, kteří měli být vysídleni do Říše a zbaveni možnosti plodit děti, aby vymřeli.
- Čtvrtou skupinou byli Češi „*rasově dobří, leč špatně smýšlející*“. Heydrich je ohodnotil jako nejnebezpečnější ze všech, neboť je to „*rasově dobrá vedoucí vrstva schopná účinného odporu vůči německým plánům. Když selžou pokusy si tyto Čechy podržít, bude nutno je s konečnou platností postavit ke zdi, neboť vysídlit je nemohu, protože by tam na východě vytvořili vedoucí vrstvu zaměřenou proti nám*“.

V aktuální, válečné fázi šlo především o to, vyždímat z nemalých kapacit protektorátu co nejvíc pro válku. A to znamenalo udržet klid a pořádek, aby výroba probíhala nerušeně. To vyžadovalo potlačit třeba i nejbrutálnějšími prostředky jakékoli sabotáže nebo diverze a zjevné projevy nesouhlasu. ale i nutnost „*dát přirozeně českým dělníkům nějaké to žrádlo*“, jak se Heydrich vyjádřil, „*aby mohli vykonávat svou práci*“.

Atentát

Uskutečnění Heydrichových cílů znemožnil atentát provedený 27. května 1942 československými parašutisty na základě rozhodnutí Londýnské vlády, za rozhodující pomoci domácího odboje.

Po atentátu se několik dnů skrývali, ale po zradě jednoho ze skupiny byl úkryt v kryptě chrámu Cyrila a Metoděje v Resslově ulici objeven a při vojenské akci 18.června. zahynuli oba atentátníci a pět dalších výsadkářů.

Jan Kubiš

Jozef Gabčík

Smuteční obřady a odvěta

Nacisté uspořádali Heydrichovi velkolepé smuteční obřady
Po atentátu následovala na přímý příkaz Hitlera nová vlna teroru
překonávající všechny dosavadní. Německá policie a armáda
prohledaly asi 5000 obcí. Podle rozsudků stanných policejních soudů
bylo popraveno 1400 až 1700 osob, i jen za tzv. schvalování atentátu -
někdy i s celými rodinami. Spolu s oběťmi usmrčenými v
koncentračních táborech a oběťmi v židovských transportech smrti
jich bylo přibližně 5 tisíc.

Lidice a Ležáky

Zvláštním zločinem bylo vyvraždění a zlikvidování obcí Lidice a Ležáky.

V Lidicích bylo 10. června 1942 povražděno 173 mužů, ženy byly odvezeny do koncentračních táborů a děti dány na „náležité vychování“. Vesnice byla vypálena. Celkem zahynulo 340 lidických obyvatel (192 mužů, 60 žen a 88 dětí).

Ležáky - osada na Chrudimsku byla 24.června 1942 14 dní po vyhlazení Lidic vypálena a její obyvatele zavražděni nacisty jako odplata za to, že v ní byla ukrývána vysílačka Libuše parašutistické skupiny, která se účastnila atentátu.

Časně odpoledne byly Ležáky obklíčeny a obyvatelé shromážděni a převezeni do Pardubic, kde bylo 33 dospělých zastřeleno. 11 dětí bylo odesláno do plynových komor a jen dvě dány na převýchovu do Německa, odkud se po válce vrátily

Partyzánský odboj

Jednou ze složek českého protinacistického odboje bylo partyzánské hnutí.

Stejně jako všeobecný odboj, se partyzánský odboj dělil na komunistický řízený z Moskvy a nekomunistický řízený z ondýna.

První partyzánské skupiny začaly vznikat v druhé polovině roku 1942 hlavně na Moravě. Tvořili je lidé, kteří se museli skrývat před nacisty, uprchlí sovětští váleční zajatci a výsadky vojáků ze zahraničních jednotek.

Roku 1944 došlo k zřetelnému rozmachu partyzánských oddílů, přičemž výsadky byly uskutečňovány jak z východu, tak ze západu.

Nejznámější partyzánskými oddíly na území Čech a Moravy byly skupina Sever, Dr. M. Tyrš, Srp a kladivo, Rudá stráž, Jan Kozina, Jan Žižka , brigáda Jana Husa aj .

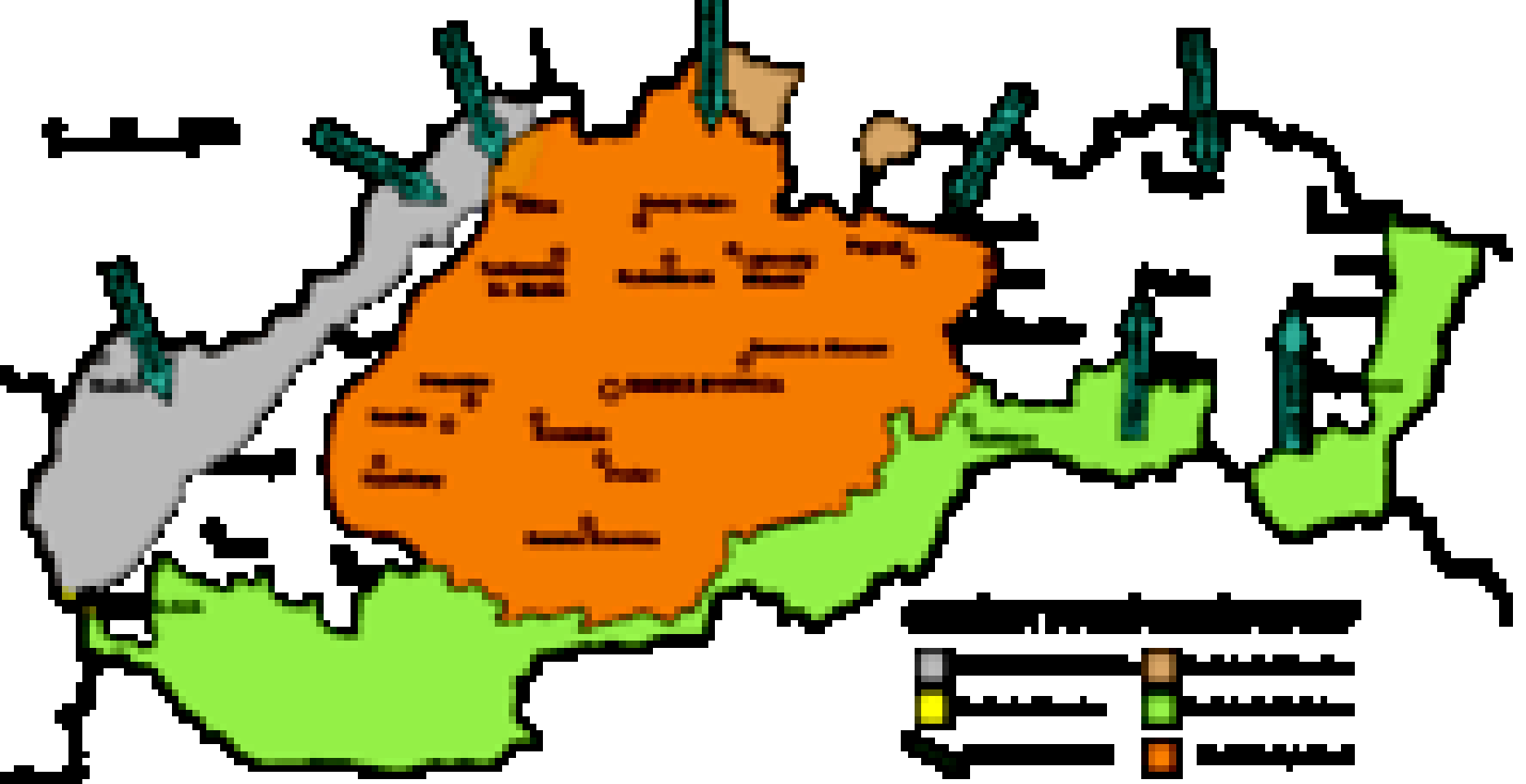

Slovenské národní povstání

29.srpna vypuklo na území Slovenského štátu povstání. Jeho veliteli byli generálové slovenské armády Rudolf Viest a Ján Golian (popraveni 1945 nacisty). Centrem povstání byla Banská Bystrica. Po jejím dobytí německými silami 28.října přešli povstalci do hor středního Slovenska.

- Mnoho partyzánů a vojáků při bojích v horách zahynulo hladem a vyčerpáním.
- Přesto se partyzánům podařilo provést v tomto období destrukcí na železnicích a výrazně tak omezit přepravu vojsk, zbraní a zásob na frontu.

Boje u Dukly

**Karpatsko-dukelská operace
sovětských a českosl. vojsk**

**na severovýchodním Slovensku v říjnu 1944
měla spojit slovenské povstalecké síly
se sovětskými armádami.**

**Bojovalo se v těžkém terénu a ztráty byly také
těžké. Padlo 19 000 sovětských vojáků a 1800 příslušníků 1. čs.
armádního sboru, 4500 bylo raněno a sbor přišel o 90% velitelů.**

Po potlačení SNP se sovětské velení rozhodlo operaci zastavit.

